

ВУКИЦА ПОПОВИЋ

СРПСКИ ПОСЕДИ У РУМУНИЈИ У XIX ВЕКУ

У историји двеју суседних земаља Србије и Румуније XIX век, време у коме је текао процес обнављања балканских држава, представља период њихових најинтензивнијих односа, претежно економског карактера. Србија је представљала предстражу турског царства, уносећи стално хаос у турско-европску политичку равнотежу. Румунске кнежевине Влашка и Молдавија, осим властитих акција и пружања помоћи Србији, што је најзначајније, постале су сигурно уточиште у тешким временима за српске владајуће династије, после бура које су више пута потресале српско престоље. Правна заштићеност и сигурност приватне својине утицале су на одлуку српских кнезова и других угледних људи у Србији да купују у румунским кнежевинама непокретна имања, наилазећи, при том, и на разумевање код румунских владајућих кнезова.

До данас је врло мало истраживано и објављено докумената у вези са српско-румунским односима у XIX веку. У тим односима врло важно место заузима кнез Милош Обреновић, и у време када је био владар Србије, и у годинама кад се налазио у изгнанству (1839—1858). Кнез Милош се и из чисто економских интереса везује

за румунске земље. Био је врло способан трговац соли и један од великих власника имања у Румунији. Поред њега, и многи други људи из Србије купују или узимају у закуп земљу, обогаћују се и постају утицајни представници нове српске буржоазије у брзом успону после делимичног ослобођења од турског јарма. Многи од њих су политички прваци, као браћа Симићи, Алекса и Стојан, Миша Анастасијевић и други. Из овог сталежа јављају се критори и приложници, нове мецене српске уметности XIX века. За нас је значајна и појава да су имања Срба насељавана претежно српским становништвом. Српски живаљ на тим поседима био је многобројан и развио је веома живу трговинску и занатску активност. Током последњих десетина XIX века постепено се смањивао да би се између два рата потпуно изгубио. Остале су лепе српске цркве и богате ризнице уметничких предмета. Поред сакралне архитектуре, Срби су подизали и урбанистичке комплексе.

Овај рад ограничен је само на приказивање података сакупљених из румунске стручне литературе, архивске грађе и теренских испитивања. Истраживања, која смо вршили у Румунији, трајала су кратко време, рад се обављао у доста специфичним условима. Захваљујући предусретљивости Министарства за културу НР Румуније и помоћи Дирекције за историјске споменике у Букурешту, омогућено нам је да посетимо већи део српских споменика XIX века, разасутих на широком подручју четири жупаније: Илфов (Ilfov), Телеорман (Teleorman), Јаломица (Ialomita) и Долж (Dolj). Материјал, који се односи на живот и рад Срба у Румунији, нарочито на династију Обреновић, веома је богат. У румунским архивима не постоји посебан фонд материјала о животу и раду Обреновића и других Срба. Много је богатија документација која говори о њиховој економској делатности, али се налази у најразличитијим фондовима. До данас, у румунским стручним часописима објављен је мали број докумената. Јон Дардала у чланку „Имања српских династија у Румунији“¹ објављује документа у вези са судским процесом који је покренула Јулија Обреновић против наследника Михаила Обреновића. Сава Јанковић објавио је четири документа из Државног архива у Букурешту, који се односе на трговину соли Милоша Обреновића.² Много је већи број чланака о дворцу на имању Херешти (Herești). Имање Херешти и дворац кнез Милош је купио од породице Настурел, једне од најстаријих бојарских породица, у чијем је власништву имање било више од сто година.

Из кореспонденције Милоша Обреновића са трговачком кућом Хаги Јанус (Hagi Ianus) из Крајове дознајемо да се он почео бавити трговином соли, отприлике од 1817. године.³ Трговина соли нарочито се разгранала за време руско-турског рата 1828—1829. године. Због рата, који је почео на територији румунске земље и дуж Дунава, извоз соли био је прекинут. У великом делу Балканског полуострва, на територији Србије, Босне, Бугарске и Албаније, осећала се велика оскудица соли, коју су те земље увозиле из Румуније. Предузимљиви Милош Обреновић умео је да насталу ситуацију у свом интересу искористи. Он потписује уговор са трговачком кућом барона Стефана Мејтанија (S. Meitani), који је у то време поседовао право на експлоатацију солана у Румунији.⁴ Кућа Мејтани је 1831. године банкротирала. Један од главних кредитора Мејтанија био је барон Христифор Сашеларије (Hristifor Sachelari). Милош је, из ранијих заједничких послова, добро познавао Сашеларија. Сашелари интервенише код Милоша и тражи да се секвестрирају контингенти соли које је у Србију пласирала кућа Мејтани.⁵

Још за време своје прве владавине, због трговине сољу, Милош је често путовао у Румунију. Стеченим новцем од уносне трговине куповао је имања у румунским кнежевинама. Године 1831. кнез Милош је, каже доктор Куниберт, његов лекар и историчар, постао власник врло лепе сеоске куће у близини Галација (Galati). Кућу је ставио на располагање удовици и сину Карађорђа, јер се бојао да им да уточиште у Србији.⁶ Исте године купује имање Херешти у жупанији Илфов и леп дворца саграђен 1644. године.⁷ Емил Ђеркез (Emil Cerkez), румунски историчар, у једном свом делу каже: „Дворец је саграђен од камена. Полузасвођени подруми имају мале одбрамбене прозоре. Са висине куле пружа се поглед на долине река Арђеш и Сабар. Из старих времена сачувала су се још два држача на улазу изнад главних врата, на којима су некад били постављени оклопи породице Настурел. Када су Обреновићи постали власници овог имања, оклопи су уништени. Изнад главних врата види се и данас српски орао у бронзи који се помоћу јаким клинова одржао на фасади. Немо сведочанство склоништа које су овде некад нашли владари Србије“.⁸

Село Херешти налази се на 36 км десно од главног пута Букурешт — Ђурђу, на десној обали реке Арђеш (Arges), на једном брежуљку окруженом са три стране долинама. Дворец у селу саградила је 1644. године Хелена, жена румунског владара Матије Басараба, из породице Настурел. Дворец, познат под именом „Камена кућа“, и имање Херешти били су у власништву породице Настурел све до

1831. године. Константин Настурел је, због великих дугова, био принуђен да имање прода. Његов опуномоћеник Гика Опран (Ghica Organ) обавио је тај посао са Милошем Обреновићем.⁹

Нови власник дворца започео је да га преправља. Додаје источном зиду латерални део, који обухвата по једну просторију у партеру и на спрату. Изнад спрата подиже кулу на два спрата од малтерисане цигле: „Са куле су Арнаути мотрили дању и ноћу преко реке Арђеш не били спазили у даљини свићу која долази да би позвала кнеза да се врати у Србију“.¹⁰

После напуштања Србије 1839. године, кнез Милош је краће време боравио у Букурешту, а затим је прешао у Херешти. Из дворца је водио врло живу дипломатску преписку са својим агентима у иностранству и покушавао да поврати изгубљени престо.

Црква у Херештију налази се у непосредној близини дворца. Првобитна црква саграђена је у епоси Матије Басараба, између 1644. и 1650. године. Имала је правоугаону основу без латералних делова, полигонални олтар и била је без куполе изнад наоса. Предворје, додато у каснијој фази реконструкције, заједно са целом спољном архитектуром цркве, преправио је кнез Милош 1833. године. Тада су сазидани отворени сводови предворја, па је цела конструкција после дотеривања појаса и оригиналне корнише добила неокласицистичко обележје, специфично за ту епоху. У зиду пронаоса, према јуту, постоје и данас правоугаона врата. Врата је, како кажу становници села, направио кнез Милош да би му била ближа дворцу у коме је становао. Зид, који окружује цркву, подигао је такође кнез Милош, и он има испред ових врата на цркви пролазну капију.

Црква је посвећена св. Тројици. Иконостас цркве представља једноставну дашчану конструкцију, која дели олтарски простор од наоса. Дуборезни елементи су скромног облика. Иконе на иконостасу и живопис су дело непознатог мајстора, настало 1866. године.¹¹ Сви унутрашњи зидови цркве су живописани, али је живопис веома оштећен. Површине су потпуно тамне од чађи и дима, а сликани слој се у великој мери љушти и опада. Слојеви чађи и прљавштине не дозвољавају да се каже нешто одређеније о том сликарству. Српски грб у рељефу, који се чува у цркви, потиче са расходованог кнежевог трона.

Звоно цркве ливено је у Будиму. На звону је угравиран српски грб и запис: „Милош Обреновић, владар Србије даровао је ово звоно цркви села Херешти у земљи Румунији 1833.“

У црквеној порти, уз сам зид цркве с јужне стране, налази се надгробни споменик од црвеног мермера у облику саркофага. Гроб је украшен пиластрима, српским грбом и владарским амблемима у рељефу. Саркофаг је покривен мраморном плочом, на којој је урезан запис:

„У овом каменом гробу почивају неутрудне бивше кости верног сина отачаства свога Србије, господара Милана Обреновића, војводе српског, у Брусници у нахији рудничкој, у Букурешту 16 декембра 1810, умршег. За вечно воспоминаније обнови гроб овај једино утробни брат његов врховни кнез и предводителъ народа српског, Милош Обреновић, 8 јуна 1816.“¹²

Милана Обреновића, брата кнеза Милоша, војводе рудничке нахије, отровали су у Букурешту 1810. године Карађорђеви људи.¹³

Између података о години обнове споменика и куповини имања Херешти има разлике. Услед непостојања аутентичних извора, претпостављамо да је кнез Милош гроб обновио у Букурешту, а пренео га у Херешти после 1831. године.

Испред гроба Милана Обреновића, на другом надгробном споменику стоји запис:

„Овде почива Ефрем Милетић
рођен у Параћину у Србији 1829,
који је престао да живи 8 маја 1867.“

У порти цркве сачуван је још један надгробни споменик са записом:

„Овде почива раб божији
Иван Константиновић
рођен 8 маја 1826
умро 26 новембра 1886.“

Кнез Милош је имање Херешти колонизовао многобројним Бугарима и Србима, који су се склањали од Турака.¹⁴ По казивању К. Александреска: „Становници села Херешти сви су Срби, и старији људи скоро и да не знају румунски“.¹⁵ Данас се једно село, некадашњи катун имања Херешти, зове Милошешти.

После смрти кнеза Милоша, имање Херешти са дворцем наследио је његов син Михаило. После убиства кнеза Михаила, наследница постаје његова сестра Савка, удата за барона Николића од Рудне. Њу наслеђује њен син Михаило, који је у то време живео у Будимпешти. Управник имања био је неки Стенер, под чијом управом су подигнуте господарске зграде и зграда за администрацију, које и да-

нас постоје. Барон Михаило Николић 17. јуна 1881. године продаје имање Херешти од 20.000 парцела Анастасију Столожану (Anastasije Stolojan) за четири милиона у злату. Године 1931. пожар је захватио дворцац и уништио кров и дрвену конструкцију. Дирекција за историјске споменике у Букурешту рестаурирала је дворцац и вратила га у првобитно стање из 1644. године. Данас је у дворцу смештен музеј.

На крају села Извоареле, некадашњег катуна имања Херешти, од кога је удаљено 7 км према истоку, налази се црква коју је:

„Кнез Милош започео да зида 1834, а довршио је 1836. године“¹⁶

Садашња црква посвећена је арханђелима Михаилу и Гаврилу. То је релативно ниска једнобродна грађевина, зидана од цигле и омалтерисана, са полукружном апсидом на источном и егзонартексом и припратом на западном делу, изнад које се диже мањи звоник од дрвета.

Иконостас ове цркве представља једноставну конструкцију од дрвета. Иконе на иконостасу, као и зидне композиције у своду и олтарском простору, нису дела вредна посебне пажње. Њихов садржај је нечитак, јер им је површина потамнела. Од већег значаја за нас је велика ктиторска композиција на југозападном зиду припрате (вел. 2,20×2,5 м) иако ју је радио мајстор без већег сликарског знања. На њој су у природној величини браћа Обреновићи. С лева на десно: Милош, Јеврем и Јован. Сва три модела су готово индентично постављена у ставу и покрету и на исти начин остварена. Са помало строгим изразом лица, држе се укочено и достојанствено. Фигуре су постављене по површини слике. Цртеж је несигуран, а моделација тврда. Сликар у није пошло за руком да савлада проблеме перспективе и анатомије. Па ипак, и поред крутог става и неспретног, усиљеног држања руку, и поред строгости и сувоће израза, насликане личности нису лишене индивидуалности. Ликовна вредност ових портрета није од велике важности за нашу културну историју. За њу је значајније што су овом композицијом сачувани ликови људи од већег значаја за нашу историју.

Од црквених предмета овде постоје четири посребрена кандила, рађена техником искуцавања. Према казивању свештеника цркве, кандила потичу из времена кнеза Милоша.

Године 1839. кнез Милош купује од барона Сашеларија кућу у Букурешту на путу Могошоја¹⁷ (данас једна од главних улица, Калеа Викторија). Кућу је саградио 1789. године Раду Вакареску и позната је била у Букурешту под именом „Венецијана Вакареску“. Године 1842. кнез Милош је поклања руском цару, и од тог времена у њој се на-

лази руски конзулат.¹⁸ После тога Милош купује другу кућу на истом путу, број 21. Кућа „Венецијана Вакареску“ срушена је 1934. године.

Још док је био владар Србије, кнез Милош је постао власник имања Пољана у жупанији Долж у Олтенији¹⁹ (Poiana Dolj). Пољана Маре, како се данас село зове, налази се у равници од давнина познатој по имену Пољана. Село је од Крајове удаљено 86 км југозападно. На истоку се граничи са општином Магловит, а на југу са општином Деса, некадашњим поседом кнеза Милоша. Општина је богата многобројним изворима киселе воде. Један од извора и данас се зове „Извор Србина“ (Volta Sirbului). Из података које пружа „Велики географски речник Румуније“ сазнајемо да су у XIX веку: „Становници села Пољана углавном Бугари и Срби. Да село има 7.734 становника са 1.900 домова. Има две цркве. Једну стару, коју су подигли становници и другу, посвећену арх. Михаилу и Гаврилу, коју је 1849. године подигао српски кнез Милош Обреновић“²⁰ Ове наводе потврђују и обављена теренска испитивања.

Садашњи црква, посвећена арханђелима Михаилу и Гаврилу, представља гробродну базилику са великом полукружном апсидом на источној страни, док су на западној страни егзонартекс и припрата, изнад које се диже високи звоник са куполом. Прозорски отвори имају облик готског лука. Иконостас је развијеног типа, са богатом пластичном декорацијом. Иконе на иконостасу су због касније рестаурације, 1899. године, изгубиле свој првобитни изглед.

Међу црквеним предметима овде постоји један путир, рађен од сребра. Висина му је 26 цм, а пречник стопе 10 цм. Украшен је стилизованим лишћем, цветовима и медаљонима, у којима су фигуре светитеља. На доњем рубу стопе угравиран је запис: „Милош О. Љубица. Милан. Михаило. Стефан. Јања. Сима. 1838.“

На супротној страни цркве сачуван је конак кнеза Милоша. Конак има издужену праоугаону основу. Спољна фасада обрађена је у духу класицизма. У њему се кнез састао са владаром Румуније, Александром Гиком (Alexandar Ghica), у јесен 1835. године, да реше нека између њих спорна питања.²¹

Године 1847. кнез Милош купује од Александра Гике, тада већ бившег владара, имања Берка (Berca) и Негојул (Negoiul) за 75.000 дуката. Кнез Александар Гика, и као владар а и кад није то био, увек се налазио у финансијској кризи. Приликом продаје тих имања, Гика покушава да од кнеза Милоша, који је у то време боравио у Петербургу, наплати суму већу од погођене. Иако је држао до пријатељства бившег румунског владара, кнез Милош није био расположен

са нове концесије. Помало љутит, он му пише 30. маја 1849. године из Петерсбурга: „да не сваћа све ове непријатне ствари о којима није био обавештен приликом куповине имања. Он је целу суму исплатио после потписивања докумената како су се раније споразумели“. Чуди се што Гика још тражи од њега. Ипак је био расположен за пријатељско решење насталог неспоразума. Ако „Ваша екселенција није задовољна“, додаје Милош, „молим Вас вратите ми новац што ми дугујете и овластите Вашег пословног човека у земљи Румунији да прими од мене Ваше имање, које сам било кад расположен да Вам вратим.“²² Овај сукоб је изглађен тако што је кнез Милош вратио имање Негојул, а задржао имање Берку.

Кнез Михаило Обреновић је био власник имања Мавродин у жупанији Телеорман. Село је 11 км удаљено од града Александрије. У центру села сачуван је кнежев конак, у чијој се непосредној близини налази црква. Црква је подигнута 1856. године, о чему постоји податак на унутрашњој страни њеног западног зида. Запис на румунском језику у преводу гласи:

„Ова црква са храмом Преображења из темеља је подигнута 1856 године од господина власника имања кнеза Михаила Обреновића. Преправљена и сликана уз помоћ становника и барона Федора Николића 9. априла 1892 и Панаита Георгија зуграфа. Руиниравши се и поставши мала, поправљена је и проширена и поново сликана од свих становника, верника општине Мавродин године 1934, 25 октобра, сликари Моску и његова сестра Андина Моску.“

Село Бузеску (Buzescu) у жупанији Телеорман налази се на десној страни реке Ведеа. На северу се граничи са општином Мавродин, од које га раздваја река Ведеа. О оснивању села сазнајемо из црквене архиве. У црквеној општини чува се препис огласа, издатог поводом оснивања села. Оглас је писан на румунском језику и доносимо га у преводу:

„Они који желе да купују место за кућу, могу се обратити за тапију господину Димитрију Михаиловићу у селу Мавродин. Код њега се налази листа у коју се купци уписују као и детаљи плана овог града и од кога се могу добити сви потребни подаци за овај посао и сарадњу граду Бузе горе поменутоу.

Букурешт, 1 августа 1860.

Директор његовог величанства кнеза Милоша, Коста Танасијевић“.

Одбор за оснивање вароши, који је оглас издао, налазио се у кући кнеза Милоша на путу Могошја бр. 21, сопственика ових имања и цркве Савиндан.²³

На ове податке наишли смо и у „Великом географском речнику Румуније“: „Општина Бузеску основана је 1860. године од бившег српског кнеза Михаила Обреновића, који је био власник домена Мавродин коме припада и село Бузеску. Намера господара је била да оснује градић са тргом који би конкурисао тргу у Александрији. Господар је дозволио да свако ко то жели, може под повољним условима да купи место за кућу и да отвори занатску и трговинску радњу. Сами становници су дали овом насељу име Слобода.“²⁴

Овај мали трг се и данас одликује већим бројем солидно зиданих зграда са врло лепим локалима. У центру села налазе се црква и школа. Још од оснивања села, већи део становништва бави се трговином и занатством.²⁵

Садашња црква, према црквеном летопису, саграђена је 1860. године. Наводимо изворне податке који се односе на оснивање села и подизање цркве:

„Како је постојало више од две стотине купаца, кнез Михаило Обреновић сматра се оснивачем села. Црква је највећа грађевина у селу. Зидана је о трошку Михаила Обреновића. Она је по својој лепоти јединствена у овој жупанији. Зидана је у словенском стилу (кнез је био Србин). Сликарство је од велике уметничке вредности. Црква има четири улаза према свим странама. Први свештеник био је поп Драгомир“.²⁶

Црква представља највреднији архитектонски објекат у насељу. Лоцирана је у центру села, на раскрсници главних саобраћајница. Има основу у облику слободног крста. То је једнобродна грађевина са споља трочланом апсидом на источном делу, једним великим кубетом изнад централног простора, егзорнартексом и припратом на западном делу цркве и боген фризом испод кровног венца.

Иконостас је развијеног типа, са декоративним елементима рађеним у духу неокласицизма. Иконе на иконостасу су, због касније рестаурације, изгубиле свој првобитни изглед. Олтарски простор, као и свод над солејем и лук до њега живописни су. Нисмо наишли на писане податке о времену постанка иконостаса и зиданог сликарства, а такође ни о аутору.

Аграрни закон, који је донет 1864. године, онемогућио је остваривање плана српског кнеза. Цело имање остало је само пољопривре-

дно, под управом Јефте Танасијевића.²⁷ По Ђорђеску каже: „Ово велико имање је врло узорно обрађивано. Нарочито узорно гајење стоке служило је као пример многим пољопривредницима“.²⁸

При крају XIX века, општина Деса у жупанији Долж има: „3.400 становника. Припада друштву „Национала“, а раније је била посед кнеза Милоша Обреновића“.²⁹

Село Деса (Dessa) удаљено је од главног града Олтеније, Крајове, 86 км. Од бугарске границе, коју чини Дунав, удаљено је свега два км. Имање Деса: „са површином од 1.750 хектара, део домена Пољана Долж, својина Атанасија Бајића од Варадија, било је продато удружењу „Национала“. У средини села налазила се тада црква св. Николе, коју је саградио кнез Михаило Обреновић 1860. године.“³⁰

Садашња црква св. Николе лоцирана је у средини села. На једном стубу у њеној унутрашњости налази се обавештење о историјату цркве, писано на румунском језику:

„Године 1857. кнез Михаило Обреновић и његова супруга Јулија дошли су у инспекцију имања. Видевши недостатак материјалних средстава становника, кнегиња Јулија је 1859. подигла о свом трошку једну цркву од печене цигле и опремила је свим светим предметима. Освећена је 1860. године са храмом св. Јулијана. Велики део материјала и намештаја цркве коју је подигла кнегиња Јулија Обреновић употребљен је у садашњој цркви, и то: иконостас, чираци, тронове, кандила, полијелеји, звона.“

Дуборезну декорацију на иконостасу и на црквеном намештају радио је непознати мајстор. По висини иконостаса можемо закључити да је прављен за ту цркву. Првобитна црква, коју је, према неким изворима, подигао кнез Михаило 1860. године, током наредних година је проширивана и дограђивана.

Иконостас је богато украшен резбареним и позлаћеним флоралним елементима. Лепоту иконостаса чини богата, раскошна резбарија детаља и архитектонски склоп.

Кнежев трон је на горњем делу украшен резбареним елементима у облику преплета и стилизованог цвећа. Засведен је полуобличастом куполом, на чијем врху се налази српски грб са двоглавим орлом и великим позлаћеним иницијалима: **М. С.**

Архијерејски престо почива на два крилата змаја. Обрађен је у позлаћеном дуборезу. Главни елементи орнаментике су биљни мотиви.

Налоњ је украшен флоралним резбареним орнаментима. Два резбарена чирака имају стилизоване флоралне орнаменте. Резбарени украси су златно обојени.

Син Атанасија Бајића, Иван Бајић, сачувао је од ове имовине два острва на Дунаву: Акалиа и Калуда, која су припадала имању Деса још кад је оно било власништво Обреновића. Имање Сеаска (Seasca), које је припадало истом домену, било је у исто време продато принцу Бранковјану и Бибеску.³¹

Династија Обреновић поседовала је у румунским земљама следећа имања:

У жупанији Илфов: Херешти са катуном Izvoarele и Miloșești
Cascioarele Tamadea-Tamașești

жупанија Teleorman: Mavrodin i Buzescu

жупанија Jalomica: Andrașești, Manasia i Albești

жупанија Dolj: Poiana, Berca, Dessa

жупанија Romanesti: имање Piatra

жупанија Mehedinti: имање Padina³²

Тим поседима додају се још куће у Букурешту и дворец у Херештију.

Године 1868, 25. маја, кнез Михаило Обреновић је убијен. Пошто није имао директног наследника, београдски суд је покренуо процес у вези са наслеђем и доделио цело његово имање Патрији Бајић од Варадија, покојниковој сестри, и баронима Федору и Михаилу Николићу од Рудне, синовима друге кнежеве сестре, Савке. Жена кнеза Михаила, Јулија, није била укључена у ово наследство стога што се новембра 1865. године развела од мужа и што су том судском одлуком била регулисана и њена имовинска права. По тој одлуци, кнез Михаило је дао својој бившој жени једну зграду у Бечу и годишњу ренту од 5.500 гулдена, унапред плаћену и гарантовану његовим имањем Пољана Долж. Ако би после смрти кнеза Михаила, кнегиња Јулија сматрала да имање Пољана не представља довољну гаранцију за њену ренту, имала би право да узме нешто и са других имања свог бившег мужа. Пошто на почетку расправе о наследству кнегиња Јулија није упутила никакав захтев београдском суду, суд је решио да наследство припадне другим наследницима, а затим је упутио захтев суду жупаније Илфов у Букурешту да и он тако поступи. Јануара 1869. године адвокат кнегиње Јулије подноси захтев суду жупаније Илфов да покрене процес против наследника почившег кнеза, барона Федора и Михаила Николића од Рудне и Милоша Бајића од Варадија. У захте-

ву се истиче право књегиње Јулије на четвртину имања која се у Румунији налазе, на основу чл. 614. румунског грађанског законика. После дуге дебате, од јануара до априла 1869. године, 2. априла исте године донета је пресуда на штету књегиње Јулије. Суд је одбио све њене аргументе и донео дефинитивну одлуку на основу конвенције од 18. новембра 1865. којом се књегиња Јулија одрекла било којег права у вези са наследством које би остало после смрти њеног бившег мужа. Како је и пресуда београдског суда била дефинитивна, то је пресуда суда жупаније Илфов у Букурешту помогла кнежевим рођацима да постану једини власници имања. Ситуација остаје иста све до почетка 1873. године, када су се наследници споразумели да поделе имања, како каже документ који су потписали у Букурешту 8/2. јуна 1873.³³ Подела је извршена на следећи начин:

Милошу Бајићу од Варадија припало је имање Берца у жупанији Dolj, имање Brezoaia-Braïloiu у жупанији Dimbovit, пола имања Andrașești у жупанији Ialomita.

Атанасију Бајићу од Варадија имање Poiana са Dessom, Tunari и Seasca, имање Piatra у Romanati, имање Pabina Mica и Baru у жупанији Mehedinți, 1/4 имања Andrașești.

Барону Федору Николићу од Рудне имање Mavrodin и Buzescu у жупанији Телеорман, имање Tamadea-Tamașești у жупанији Ilfov и 1/4 имања Andrașești.

Барону Михаилу Николићу од Рудне имање Herești у жупанији Илфов, имање Caseioarele и кућа на путу Mogoșoai бр. 21 у Букурешту.

Ни један од наследника није тада боравио у Румунији. Њиховом имовином управљали су државни правобраниоци и због тога наследници почињу да продају право власништва. Године 1879, у име барона Федора Николића од Рудне, Јефта Танасијевић тражи од суда жупаније Илфов препис деобе из 1873. године за имање Tamadea-Tamașești, који купује Хараламбу Георгије. Барон Михаило Николић, Федоров брат, године 1892. продаје имање Херешти и Цасциореле у жупанији Илфов Атанасију Столожану.

Од прве половине XIX века и друга грана династије Обреновић купује имања у румунским земљама. Брат кнеза Милоша, Јеврем Обреновић, власник је имања Манасија, а његова кћи Анка Константиновић имања Албешти у жупанији Јаломица (Ialomita). Краљ Милан, унук кнеза Јеврема, увеличао је број ових имања имањем у близини Нарашешти, свог родног места. Имање је наследио од своје мајке Марије Обреновић, рођене Costin Catargi.³⁴

Село Манасија у жупанији Јаломица (Baragan) удаљено је од града Урзићени 3 км. У средини села лоцирана је црква, коју је „из темеља подигао Ефрем Теодоровић Обреновић.“³⁵

Садашња црква посвећена је Ваведу пресвете Богородице. На западном зиду, изнад главних врата, налази се мермерна плоча са записом на српском и румунском језику:

„Ову цркву је подигао из темеља Ефрем Обреновић са супругом Томанијом 1852. године.“

Цркву је саградио мајстор Теодор Русу. Њене димензије су 24 x 8 x 10 м (унутрашње мере). То је једнобродна грађевина са апсидама и полукружним олтаром. Затворени нартекс исте је ширине као и пронаос. Звоник са куполом има октогоналну основу, висок је 6 м. Фасаде су украшене пиластрима, који се заустављају код средњег појаса горњег дела цркве. Фронтон је троугласт. Црква је сачувала оригинални облик. Оправљена је 1879. и 1938. године. Иконостас је зидан. Иконе на иконостасу сликао је Јосиф Јакшић. „Синови Арсенија, Јосиф и Димитрије, учили су у Бечу 1837. За Јосифа се зна да је 1853 израдио цркву Манасију на имању Јеврема Обреновића у Румунији. Тај посао беше много хваљен.“³⁶ Аутор иконостаса се потписао на престоној икони Богородице у десном доњем углу: „Живописец Јосиф 18.“

Зидови у унутрашњости цркве украшени су композицијама које су рађене уљем. Пресликавање су извршили године 1939. сликари Јосип Кебер и Стан Хеменеану. Исти мајстори поново су поправљали живопис 1960. године. Од првобитног живописа очуване су само две композиције на јужном и северном зиду наоса: св. Ђирило и Методије и св. Сава и Стеван Мироточиви.

Испод припрате налази се крипта. Изнад крипте је надгробна плоча од црвеног мермера са двојезичним записом, на српском и румунском језику:

„Овде леже остаци Ефрема Обреновића
млађег брата кнеза Милоша Обреновића I
рођеног на Теодорову суботу 1790
а упокојеног 10 септембра 1856.
Коме овај споменик подиже супруга Томанија
са сином Милошем и кћерком Анком“.

На надгробном споменику од црквеног мермера, украшеном владарским амблемима и српским грбом у рељефу, урезан је запис на српском и румунском језику:

„Лака кости земља покрива
ал' слава над њим узлеће жива
Небојша кула казује роду
што може поднет Срб за слободу“.

Од црквених предмета посебно су занимљиви:

Сребрно кандило, рађено техником искуцавања, са угравираним записом: „За спомен блаженопочившем супругу своје Ефрему Обреновићу начини ово кандило супруга његова Томанија са сином Милошем 10. септ. 1836 у Мансији.“

Путир сребрни са позлатом, рад непознатог мајстора. Рађен је у духу класицизма. На рубу стопе угравирана су имена приложника: „Александер и Катарина за спомен деди своје 1857.“

Јеванђеље у сомотском повезу, са сребрним, урађеним у техници искуцавања, оковом. У средини, у овалу, приказано је Васкрсеније Христово, а у угаоним медаљонима јеванђелисти. На унутрашњој страни корица налази се запис на румунском језику, који доносимо у преводу:

„Ово светло јеванђеље штампано је 1697. године. Поклоњено је светој цркви у Улници од госпође Пауна Кантакузино, где је било све до рушења цркве, а тада је пренето у нову цркву у Манасији. Пошто је било тешко, корице су се сасвим уништиле. Господин М. Димитријевић из Србије однео га је у Београд, где је повезано сомотом и сребром. Као што се види, на трошак госпође Томаније Е. Обреновић, која га је поклонила светој цркви у Манасији (својина госпође) априла 1874. када је у Србији био краљ Милан II Обреновић а у Румунији Карол I.

Свештеник Е. Добреак, 1874. априла 30.“

Кнежев конак, који се налази преко пута цркве, срушен је. До данас су се сачували масивно саграђени подрум и платани, за које становници села кажу да их је Јеврем донео из Србије.

У жупанији Јаломица, 18 км удаљено од града Слобозије, налази се село Албешти (Albesti), некадашње имање Анке Константиновић. Садашња црква посвећена је св. Ђорђу, а подигли су је „становници овог катуна уз помоћ господарице катуна Анке Константиновић 1866.“⁸⁷

Црква је једнобродна грађевина са полукружном апсидом на источној страни, затвореним егзорнатексом и припратом на западној страни, изнад које се диже дрвени звоник. Спољни зидови цркве обложени су дрветом, а унутрашњи омалтерисани и покривени живописом из 1874. године.

Поред династије Обреновић, и Карађорђевићи су власници имања у Румунији. Године 1853. кнез Александар Карађорђевић обраћа се, по примеру кнеза Милоша, влашком кнезу Барбу Стрбеи за куповину неких имања.³⁸ И поред тога што је румунски владар био велики пријатељ династије Обреновић, одговор Стрбеа био је доста повољан. Барбу Стрбеу скреће пажњу српском кнезу да се тешко могу наћи имања у Олтенији, тамо где би он желео да их има, али у Мунтенији их има доста. Кнез Александар треба само да овласти једног човека из Србије који би тај посао обавио, јер је био убеђен да ће му румунски кнез помоћи.

Године 1858, када је био принуђен да абдицира, кнез Александар Карађорђевић купио је у Румунији имања Чокину (Ciocina) у жупанији Јаломица и Хирлешти (Hîrleşti) у жупанији Телеорман.³⁹ Без обзира на династичке борбе у Србији, румунски владари су поштовали права припадника обеју династија на њиховим имањима у Румунији. Када је на српски престо дошао кнез Михаило Обреновић, присни пријатељ кнеза Кузе (Cuza), кнез Александар је могао мирно да станује у Букурешту или на неком од својих имања.

После убиства кнеза Михаила Обреновића, 29. маја 1869. године, регентски савет новог владара Милана II, претпостављајући да је Александар Карађорђевић био умешан у ово убиство, тражи од румунске владе да се кнезу секвестрира сва имовина коју поседује у Румунији и да се покрене истрага против њега. Румунска влада не пожурје доношење неких мера које би повредиле кнежева права као власника имања. Она не утиче на суд, како је то желео Ристић, један од регената Србије. „Морамо обавестити Ристића“, писао је Димитрије Гика, председник Савета министара и министар спољних послова, Радулу Јонеску (Radul Ionescu), румунском посланику у Београду, „да влада којом ја руководим у принципу не оставља тоталну слободу магистратури, али никад нећемо вршити притисак на наше судове.“ Ипак, додаје први министар, „влада Србије не треба у овоме да види наше непријатељство или сужавање досадашњих веза“.⁴⁰

Чокина у жупанији Јаломица (Bacagan), бивше имање кнеза Александра Карађорђевића, пружало се од Барагана (село Бардушев) до Чокине ширином од 3,5 и дужином од 20 км. Почетком XX века породица Карађорђевић продала је ово имање. Један део купио је Маринаку Попеску, а остатак Ј. Охан.⁴¹

Кнез Александар је подигао на имању низ зграда економског и привредног карактера: радионице за разне занате. Три зграде су са локалима за трговинске радње и крчме. Саградио је и један хан са

четрнаест соба, у коме су данас смештене канцеларије општине, затим велики магацин на четири спрата за смештај житарица, дувно са зградама за чување сточне хране. Током друге половине XIX века економски значај Чокине расте: „Чокина, која се налази на трговачком путу Букурешт — Браила, захваљујући иницијативи Карађорђевића добила је два вашара: вашар робе и вашар стоке. Вашари су се одржавали о Цветима и Малој госпојини, и још један, недељни. Томе прогресу много је допринело српско становништво у Чокини.“⁴² Срби су подигли мост преко реке Јаломице на путу Букурешт — Браила. Мост је за време кримског рата запалила руска војска. Данас се у води реке Јаломице виде остаци стубова на којима се држала конструкција моста.

Садашња црква у Чокини посвећена је св. Николи. Првобитна грађевина подигнута је прилозима становника и помоћи кнеза Александра Карађорђевића 1868. године. Црква је у два маха обнављана. Године 1880, када је страдала у пожару, и 1920. године, после једног јачег земљотреса. Тада су извршене и измене у њеном изгледу.

Иконостас храма, заједно са сликама на њему, обновио је, живописао и позлатио заједно са сводовима 19. септембра 1891. године Георгије Николеску Бузеу (Georgie Nicolescu Buzeu).

Полијелеј у цркви, који виси у великој куполи, има тешко читљив запис, из кога смо једино успели да прочитамо име Карађорђевић и годину 1872.

Црквено звоно ливено је у Темишвару. На звону је угравиран запис:

„Ово звоно приложи храму св. Ђорђа
у Чокини Александар Карађорђевић,
кнез српски, за спомен себи
и својим родитељима Ђорђу и Јелени 1879.

Те године топљено од А. Новотни у
Темишвару Бр. 253.“

Бринћени (Brînceni), село у жупанији Телеорман, удаљено од града Александрије 16 км, припадало је раније мајору Миши Анастасијевићу.⁴³

Садашња црква у овоме селу посвећена је св. Луки. То је једнобродна грађевина, засведена полуобличастим сводом и полукружном апсидом на источном делу, рађена у духу неокласицизма. На западном зиду, изнад главних врата, уграђена је плоча од белог мермера са урезаним записом на два језика, српском и румунском:

„У славу свете единосущне и неразделне Троице, Оца, Сина и Светога Духа, назидано је овај храм Божији књажевског србског мајора Мише Анастасијевића земљодержца села Бринђени и житеља Београдског и посвећен светому апостолу и евангелисти Луки, своме домаћем патрону при благополучном владању господара кнеза Барбула Димитрија године 1850.“

Иконе на иконостасу, зидне композиције и ктиторске портрете у цркви сликао је Георгије Татареску (George Tattarescu, 1848—1894). То казује уговор склопљен у Београду, а потврђен у Букурешту:

„Пошто се Ђорђе Татареску задужио овим уговором да слика свод у куполи и да наслика цркву у Бринђени по датом плану. Поред његовог уговора испод његовог потписа, ја потписани се обавезујем да платим господину за ове радове 1.500 златника, од којих 600 одмах дајем за набавку материјала а остало по извршењу радова.

1858 новембра 20 у Београду.“⁴⁴

Црквени предмети: велики ливени свећњаци, кандила и полијелеји имају угравиране иницијале М. А. са амблемима.

Једна сребрна кутија има угравиран запис:

„Сазида и украси храм сеи у славу и чести свога светитеља апостола евангелисте Луке: приложи селу Бринђени, књажевства Српскога мајор Миша Анастасијевић 1859 године.“

Село Клежани (Clejani) налази се у жупанији Илфов и лежи на десној обали реке Нежлов (Nejlov). Од Букурешта је удаљено 39, а од Ђурђу 80 км. Посед је од барона Вилара купио мајор Миша Анастасијевић године 1850, „који га је обогатио једном палатом окруженом лепим вртовима, воденицама на реци Нежлов, зградом са три спрата за трговинске радње, школом, чак је подигао и ново село са кућама изграђеним од печене цигле. Село је колонизовао населивши странце. У овој општини постоји школа саграђена од печене цигле, која је у прошлости имала два учитеља плаћена из фонда мајора Мише Анастасијевића. Школу је подигао барон Вилар 1831. године. Миша Анастасијевић је 1853. године школу проширио и доградио још једну зграду, интернат за мушку децу.“⁴⁵

За нас је интересантан и следећи податак: „Селјаци су напредни пољопривредници захваљујући страним колонистима које је овде

доселио мајор Миша, а који су им послужили као пример“.⁴⁶ Из једног другог чланка сазнајемо: „Чим се изађе из шуме Небула, иза луга, на путу Балбуката са каменог пута који вијуга према обали реке Нежлов, види се крст како светлуца на видику куполе, звоника цркве у Клежану. Овде на врху једног узвишења, испред бојарских дворишта, најгордија црква суседних села је црква у Клежану, задужбина Миша Анастасијевића, који је познат на овој страни под именом мајор Миша.“⁴⁷

Црква у Клежану истиче се својим доминантним положајем. Захваљујући свом положају, висини и солидној градњи, она и данас доминира околином. Црква представља једнобродну грађевину са полукружном апсидом на источној и припатома са звонком на западној страни и са полукружним бочним певницама. На западном зиду, изнад главних врата, на камену у облику полукруга који има горе у средини амблем са иницијалима М. А. и крст, урезан је запис на српском и румунском језику:

„У славу свете единосущне и неразделне Троице,
Оца, Сина, светога Духа, сазидан је овај храм
Божији от сн: срб Мише Анастасијевића житеља
београдског и власника имовине Клежани посвећен
светому Арх. Михаилу при благополучном владању
Александра Јоана I. 1854.“

Георгије Татареску украсио је и цркву у Клежану. Иконе на иконостасу, живопис и криторски портрети много су потамнели.

Црквени предмети: ливени свећњаци и кандила имају угравиране иницијале М. А. са малемима.

Проповедаоница у дуборезу на врху своје куполе има српски грб и двоглавог орла.

Испод припрате налази се крипта, у којој је сахрањено балзамовано тело мајора Мише Анастасијевића у изванредно добро очуваном стању. Изнад крипте је обичан дрвени крст са натписом:

М. М. А. Б.
Х. С.
1885.

У радовима румунских истраживача, историчара и географа налазимо важне податке. Од посебног су значаја издања географских речника појединих жупанија, као и Велики географски речник Румуније и Влашке за коришћење као основних приручника.

Наводимо изворне податке који се односе на бивше власнике појединих села. Подаци разбацани по часописима и географским речницима дали су основу за проналажење нових вредности и откривања нових резултата у нашој историји XIX века.

Међу виђеним људима ондашње Србије који су поседовали имања у Румунији спада и Стојан Симић. Стојан Симић је више пута на дуже време боравио у Румунији. Око 1818—1819. он је пандур код Михаила Германа, посланика кнеза Милоша у Букурешту. Између 1835. и 1836. он је управник имовине кнеза Милоша у Румунији. Од 1844. почиње да се бави трговином соли. Исте године он је власник имања Страмба де Сус (Stramba de Sus)⁴⁸. Имање је имало 1.738 хектара. У селу постоји црква коју је подигао Стојан Симић.⁴⁹

Депараци Хирлешти (Deparati Hirlesti), село у жупанији Телеорман, удаљено је од Александрије 41 км. Имање је обухватало 750 хектара обрадиве земље и 600 хектара шуме. Имање су 1897. године купили браћа Николајевићи из Србије.⁵⁰

Село Танадеу Жос (Tanadeu Jos) било је власништво барона Николића од Рудне. Имање је имало 3.924 хектара обрадиве земље. Има школу и цркву, коју је подигао власник имања.⁵¹

Село Жилава (Jilava) налази се на 19 км главног пута Букурешт — Ђурђу. Власница имања је била Анастасија Петровић из Србије. На имању од 2.268 хектара живело 1.195 становника. Власница имања подигла је школу, конак и цркву уз помоћ становника села. Становници су од давнина Срби и баве се повртарством.⁵²

Парлита. Власница села је била Ефросима Герман. Имање је обухватало 2.500 хектара. Господарица је на имању подигла цркву посвећену св. Ђорђу.⁵³

По Емилу Ђеркезу, Енаке Герман био је ожењен Симком Обреновић. У Румунију је дошао за време владавине кнеза Стирбеи Вода. Посед је добио за време владавине кнеза Александра Кузе. Имао је једног сина, Ефрема Германа, који је био префект Влашке, и четири кћери. Ефросима Герман је једна од тих кћерки. Од истог писца сазнајемо: најстарији син Јеврема Обреновића, кнез Милош II, живео је у Влашкој, где је поседовао имање Andrașești. Имао је чин капетана коњице. Оженио се 31. јануара 1852. са Маргиолицом Картаци.⁵⁴

У именима многих насеља има трагова досељених Срба.

Епуресци Серби (Epuresci Serbi). Катун и махала. Насеље се тако звало због становника који су српског порекла. До последњих година XIX века сачували су своју ношњу и обичаје. Село има цркву, посвећену св. Николи, саграђену 1866. године.⁵⁵

Гастесци Серби (Gastesci Serbi). Поред села некада је пролазио главни пут за Крајову. Село се називало српским, јер су у њему живели Срби.⁵⁶

У жупанији Илфов постојала су два села Удени. Једно је било српско, а друго румунско. Удени Србеск удаљено је од Букурешта 42 км. Имало је две цркве. Једну румунску, а другу српску.

Ваду Лат, некадашњи катун близу Обдена. Власник катуна био је Миша Анастасијевић.⁵⁸ И село Бодени било је некад у власништву мајора Мише Анастасијевића.⁵⁹

Податке из географских речника, који се односе на број становника, користимо без коментара.

Ћиканешци Серби (Cikanesci Serbi), село у жупанији Јаломица, било је насељено српским становништвом.⁶⁰

У Александрији, седишту жупане Телеорман, крајем XIX века живи 9.774 Румуна, 928 Срба и 685 Бугара.⁶¹

У селу Бурдушени, према статистици из 1887. године, живи 18 српских породица, које су се доселиле из Липове.⁶²

У селу Брошћени године 1890. живи само једна српска породица,⁶³ а исто тако и у селу Кокомеонка.⁶⁴

У Галараши године 1890. живи 7.648 Румуна, 50 Грка и 60 Срба.⁶⁵

У селима Марсилиени, Ограда и у граду Слобозији живе по две српске породице. У селу Стелник једна српска породица, а у Тамадареу 13. Исто толико их има у граду Урзићени по статистици из 1890. године.⁶⁶

Међу именима ктитора појединих цркава наилазимо и на српска имена.

У селу Алба Поставари црква је посвећена св. Ђорђу. Освећена је 1857. године. Ктитори су Јанко и Коста Стојановић и „многи други странци.“⁶⁷

У селу Питеаска (Piteasca) цркву су подигли Иван и Коста Михаиловић и други, 1849. године. Изнад главног улаза у цркву налази се запис са именима ктитора.⁶⁸

У Бордушаниу цркву је подигао 1828. године жупан Илић.⁶⁹

Тиргулуи Баршци има цркву посвећену св. Николи. У извештају свештеника цркве се каже да је запис у цркви уништен, али да се у помену сачувало име ктитора цркве, Александра Павловића.⁷⁰

И на крају, сматрамо за потребно да напоменемо да би свестрана испитивања српско-румунских односа у XIX веку и анализа прикупљене грађе пружили знатно веће могућности за реконструкцију раз-

воја тих односа. Остаје потреба за комплетнијим и целовитијим историјским захватом, чији би резултати били од користи и за српску и за румунску историју. Тај период требало би да буде предмет даљег истраживања. После делимично извршене евиденције, објављујемо материјал који може да послужи као грађа. Објавили смо податке из области историје, историје уметности и етнологије. Указали смо на досад мало познате споменике изван наше земље, који, по својој културно-уметничкој вредности, захтевају да буду предмет естетских и научних студија. Без проучавања тог значајног подручја не може се замислити синтеза новије српске уметности XIX века. Систематско проучавање ових споменика остаје научна обавеза. Мислимо да ће овај наш рад бити користан подстрек за даље проучавање једног, до данас врло мало познатог периода српске политичке и културне историје XIX века.

НАПОМЕНЕ

1. Ion Dârdala, Moşile dinastilor Sirbesti in Romania, Revista istorica Romana, Vol. XVI, Fasc. III, Bucureşti (Cota Acad. II-26320).
2. Sava Iankovici, Din legaturile lui Miloş Obrenovici cu Tara Romaneasca, Romanoslavica, 1962, бр. 5, н. д, стр. 163—178.
3. Sava Iankovici, н. д, стр. 164.
4. Arhiv Stat Bucureşti, Vernica din Iarintru sectia I, Dosie 1/129.
5. Sava Iankovici, н. д, стр. 165 Из Србије, за продају соли, била су заинтересована три трговца и кнез Милош. Међу трговцима из Србије, купцима соли, налази се и Алекса Симић. Он објашњава зашто је кнез Милош као свог пуномоћника у овом послу послао Стојана Симића у Румунију.
6. Ion Dardala, н. д, стр. 7.
7. Dr Radu Greceanu, Casa de piatra din Hereşti, A. R. P. R., Monumentale şi Muzeu, Buletinul Comisiei ştiinţifice a muzeelor şi monumentelor Istorice şi artistice, I, Bucureşti, 1958, стр. 119.
8. Emil Cerkez, Din vremuri trecute, Bucureşti, 1920, стр. 5.
9. Dr Radu Greceanu, н. д, стр. 123.
10. Dr Radu Greceanu, н. д, стр. 124.
11. Bratulescu şi Ilie Remus, Manstirii şi biserici din Judetul Ilfov, Bucureşti, 1935, стр. 49.
12. Virgil Draghicescu, Comunari, Un mormant al Obrenovicilor in Bucureşti, Pe o cruce la Mogoşoaia, Buletinul Comisioni Monumentelor istorice, Anul XXII, Fasc. 61, Iulie-Septembrie, 1929. На стр. 129 објављен је запис са надгробног споменика у Букурешту. Запис је писан мешавином грчких и старословенских слова. У њему се наводи година 1810, име Милан Обреновић и на крају година 1816.
13. Dr Radu Greceanu, н. д, стр. 126.
14. Nikolae Iorga, Sate şi manastirii din Rominia, Bucureşti, 1905, стр. 251.
15. C. Alessandrescu, Dictionar geografice al Judetul Ilfov, Bucureşti, 1892, стр. 360.
16. Pr. Ilie Diacenescu, Glasul Bisericii, Revista oficiala a sp. Mitropolia Ungrovlahiei, Anul XXV, No. 7-8, Iulie-August 1966, стр. 188.
17. Gheorge Crutzescu, Podul Mogoşoaiei, Povesta unei strazi, Editura S. O. S. E. C., Co. S. A. R., Bucureşti, стр. 104.
18. Stefan Ionescu, Podul Mogoşoaie, Calea Victoriei, Sfatul popular al capitalei, Muzeu d Istorie a oraşului, Bucureşti, стр. 38.
19. Ion Dârdala, н. д, стр. 11.

20. Lahovari, general C. J. Bratianu, Gr. G. Totilescu, Marele Dictionar Geografie al Romanieri, București, 1898, Volumen II, 1902, стр. 26.
21. Ion Dârdala, н. д, стр. 14.
22. Ion Dârdala, н. д, стр. 22.
23. Bisericii Parohiale cu hramul St. Voevodu parohia Buzescu, Mitropolia Ungrovlahiei Arhiepiscopia Bucureștilor, Propopiatul Judetul Teleorman, Circ. III, Alexandria, 1936, стр. 2.
24. Село Buzescu се звало до 1947. године Слобода.
25. Lahovari, general C. J. Bratianu, Gr. G. Totilescu, n. d. Volumen II, București, 1899, стр. 138.
26. Biscricci Parohiale cu hramul St. Voevodu din parohia Buzescu, н. д, стр. 3.
27. Ion Dârdala, н. д, стр. 15.
28. Pantele Georgescu, Dictionar geografic, statistic, economic, și istorie al Judetul Teleorman, București, 1897, стр. 28.
29. Lahovari, general C. J. Bratianu, Gr. G. Totilescu, н. д, Volumen III, 1900, стр. 100.
30. Ion Dârdala, н. д, стр. 16.
31. Ion Dârdala, н. д, стр. 17.
32. Документи одељења 1873. Државног архива у Букурешту, бр. 1, 251, 16. октобар 1879.
33. Ion Dârdala, н. д, стр. 21.
34. Ion Dârdala, н. д, стр. 22.
35. Inscriptionile bisericilor, Cota Acad. A-545, Din biblioteca Ghenadie Enăceanu Episcopul Rîmnîcului, Daruit de Ministerului Culterel si Instr. publiceterie fi No. 66724 din decembrie 1901, стр. 137.
36. Вељко Петровић и Милан Кашанин, Српска уметност у Војводини, Матица српска, Нови Сад, 1927, стр. 107.
37. Biblioteca Ghenadie Enăccanu Episcopul Rîmnîcului, н. д, стр. 111.
38. Ion Dârdala, н. д, стр. 1.
39. Nicolae Iorga, Coresp. Sîrbei Vîda, Dipl, p. 30—31.
40. Ion Dârdala, н. д, стр. 2.
41. Cosma Draghicescu, Monografie comune Ciocîna у рукопису.
42. Cozma Draghicescu, н. д, стр. 5.
43. Pnatele Georgescu, н. д, стр. 32.
44. Teodora Voinescu, Gerge Tattarescu 1848—1894, Academia Romana, Publicatiuni le fondului Elena Simu IV, Monitorul oficial si Imprimerile statului Imprimeria Nationala, București, 1940, стр. 82.
45. Lahovari, general C. J. Bratianu, Gr. G. Totilescu, н. д, Volumen I, București, 1898, стр. 522.
46. P.S. Antonescu Remuși, Dictionar Geografie al Judetul Vlaška, București, 1891, стр. 68.
47. V. Bratulescu, Kbitoriile lui Miša Anastasijevici Biserica din Clejani Vlaška și cea Brînceni Teleorman, Buletinul Comisiunii monumentelor istorice, Publicatiune trimestriala, Anul XVII, Fasc. 40, Aprilie-Iunie 1924, Craiova, стр. 16.
48. Sava Iankovici, н. д, стр. 168.
49. Antonescu Remuși, н. д, стр. 72.
50. Alessandrescu, н. д, стр. 360.
51. Исто, стр. 245.
52. Исто, стр. 302.
53. Исто, стр. 311.
54. Emil Cerkez, н. д, стр. 18.
55. P. S. Antonescu Remuși, н. д, стр. 189.
56. Исто, стр. 132.
57. Исто, стр. 203.
58. Исто, стр. 222.
59. Исто, стр. 288.
60. Ion I. Proviaanu, Dictionar Geografic al Judetul Ialomita, Trgoviște, 1897, стр. 19.

61. Pantele Georgescu, н. д, стр. 5.
62. Ion Provianu, н. д, стр. 59.
63. Исто, стр. 61.
64. Исто, стр. 67.
65. Исто, стр. 191.
66. Ion Provianu, н. д, стр. 204, 205, 241, 256, 260.
67. Biblioteca Ghenadie Enăceanu Episcopul Rîmnicului, н. д, стр. 81.
68. Исто, стр. 12.
69. Исто, стр. 253.
70. Исто, стр. 327.

LES PROPRIÉTÉS SERBES EN ROUMANIE AU XIX SIECLE

Dans l'histoire de deux pays voisins, la Serbie et la Roumanie, le XIX siècle — époque du renouvellement des pays balcaniques — représente une période de leurs rapports les plus étroits, surtout sur le plan économique. Le rôle important dans ces rapports appartient au prince Miloš, dans les années de son règne, aussi bien que dans les années de son exil entre 1839 et 1858. Miloš était un très bon commerçant de sel et un des grands propriétaires en Roumanie. D'autres Serbes aussi achètent à cette époque la terre en Roumanie, ou ils en prennent à ferme. Ils devenaient riches et figuraient comme représentants puissants de la jeune bourgeoisie serbe. Il est intéressant que la population serbe venait s'installer dans les domaines des propriétés serbes en Roumanie. Mais plus tard, leur nombre diminuait de plus en plus, de sorte que dans la période entre les deux dernières guerres les Serbes sont disparus de ces régions. Les belles églises serbes et les riches collections d'objets et oeuvres d'art y sont seulement restés. Sauf cette architecture religieuse, les Serbes ont fait bâtir en Roumanie d'ensembles urbains entiers.

Le prince Miloš était le propriétaire du domaine Heresti, avec un beau château, construit en 1644, qu'il a fait restauré avec une église, en 1831. Près du mur de sud de l'église, se trouve conservé jusqu'aujourd'hui le monument — sarcophage que Miloš avait érigé à son frère Milan, qui fut tué à Bucarest en 1810. Dans une autre église qu'il a fait bâtir en 1836, dans le village Izvoarel, ancienne habitation estivale des pasteurs de la propriété Heresti, sur le mur du narthex, est conservée, une composition qui représente le donateur — prince Miloš avec ses frères Jevrem et Jovan. Dans le village Poljana Marc, encore une ancienne propriété du prince Miloš, se trouve son château et une basilique à trois nefs, qui datent de 1849. Le prince Miloš possédait encore deux grandes maisons à Bucarest. Son fils, prince Mihailo, a fait bâtir un palais et une église sur son domaine dans le village Mavrodin. En 1860 il fonde la petite ville Buzeska, avec une place qui devait concourir à celle d'Alexandrie. Au centre de la ville est située une église de plan cruciforme, que le prince a fait bâtir en 1860. Une autre église de ce prince, qui date de cette même année, est construite dans le village Desa. Ce village appartenait à la propriété de Poljana Mare.

Les autres membres de la dynastie Obrenović achètent à cette époque aussi les domaines en Roumanie. Le frère de prince Miloš, Jevrem était le propriétaire du domaine Manasija, où de son vivant il a fait bâtir en 1852 une église votive. Sa fille Anka Konstantinović, a laissée une église, construite en 1866 dans le village Albesti qui appartenait à son domaine.

À part les Obrenović, les membres de la dynastie des Karađorđević avaient aussi leurs domaines en Roumanie. En 1858, date de son abdication forcée, Alexandre Karađorđević avait acheté les propriétés à Cokin et à Hirlesti. Il a fait construire à Cokin plusieurs bâtiments à l'usage économiques, qui sont restés conservés jusqu'à nos jours. Avec la contribution de la population il a fait bâtir en 1868 une église consacrée à St. Georges.

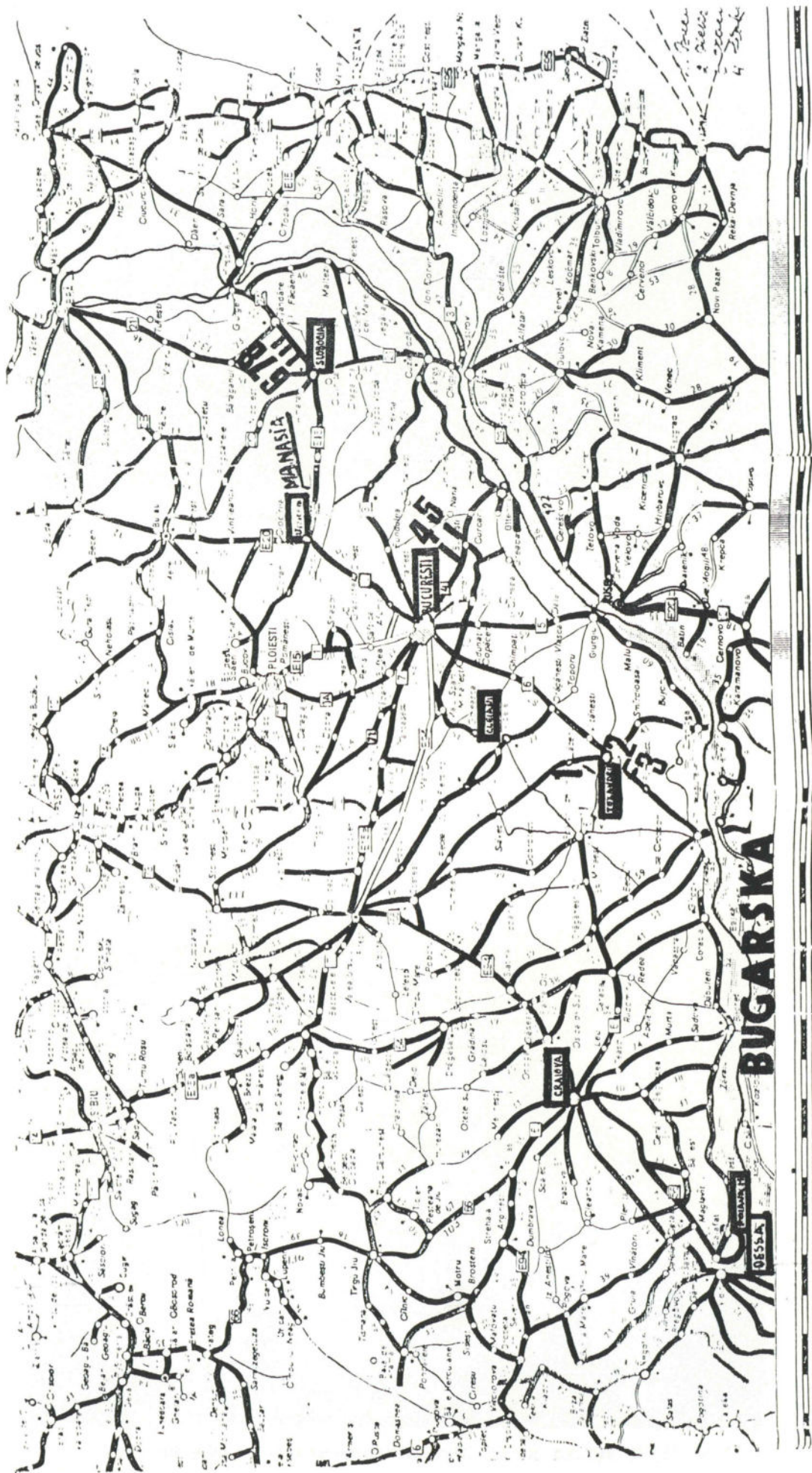
Miša Anastasijević et Slojan Simić sont, parmi les chefs politiques connus à cette époque, ceux qui avaient les propriétés en Roumanie. Sur sa propriété de Brnceni, le commandant Miša avait fait bâtir en 1850 une église dans le style

néo-classique. Sa propriété est encore Klezani, où il a fait construire un beau château, entouré d'un parc. C'est là qu'il a fait reconstruire en 1853 ancienne école, ainsi qu' une annexe pour l'internat des garçons. Afin d'assurer le paiement des maîtres pour cette école, il avait établi une fondation. Les restes embaumés en 1885 du commandant Miša Aksentijević reposent dans la crypte au-dessous du narthex de l'église que le commandant Miša avait fait bâtir en 1854. Stojan Simić avait acheté en 1844 le domaine Stramba de Sus, où cette même année il a fait bâtir une église.

D'autres familles serbes avaient, elles aussi, leurs propriétés en Roumanie. Anastasija Petrović, dans sa propriété Zilava, a fait bâtir le château, une école et l'église. Les frères Nikolajević ont acheté en 1897 le domaine Deparaci Hurlesti. La fille d'Enaka German et de Simka Obrenović, Efrosima German, était la propriétaire de Parlita, où elle a laissé une église.

Les informations citées peuvent bien éveiller un intérêt pour étude plus approfondie de l'histoire politique et culturelle serbe dans le XIX siècle — période qui jusqu'à maintenant est restée peu connue. Les recherches systématiques des monuments historiques que nous avons mentionné représentent une obligation sur le plan scientifique.

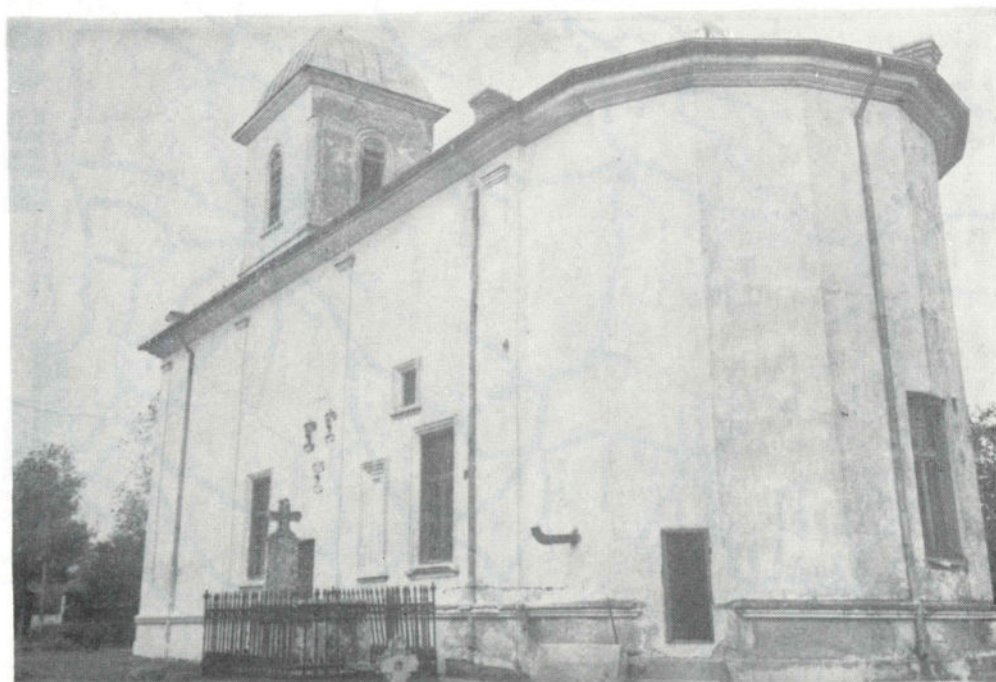
VUKICA POPOVIĆ

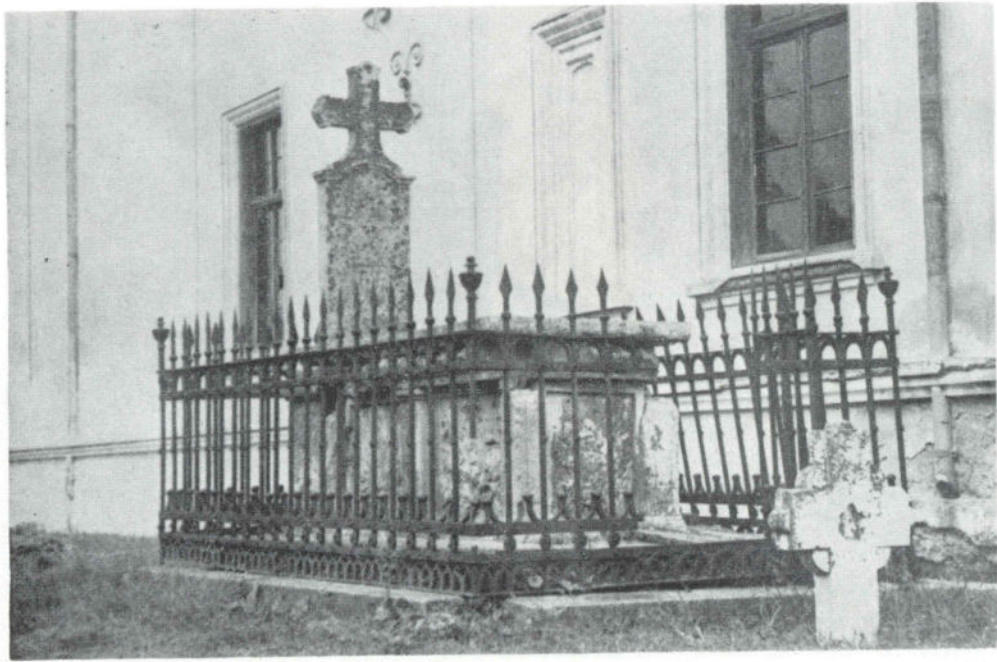
Сл. 1. Аутокарта Румуније са назнаком где се налазе српски споменици

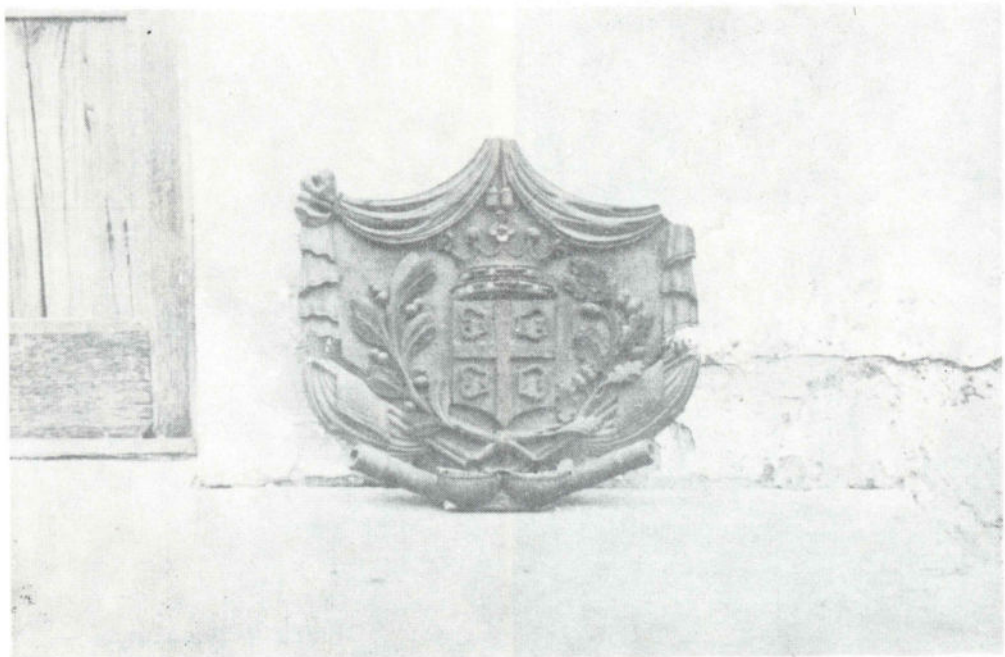
Сл. 2. Двор кнеза Милоша у Херштију

Сл. 3. Црква кнеза Милоша Обреновића у Херштију

Сл. 4. Гроб војводе Милана Обреновића у порти цркве у Херештију

Сл. 5. Црква у Херештију — српски грб са кнежевог трона

Сл. 6. Црква кнеза Милоша у Извоарелу

Сл. 7. Црква у Извоарелу — ктиторски портрети кнеза Милоша, Јеврема и Јована Обреновића

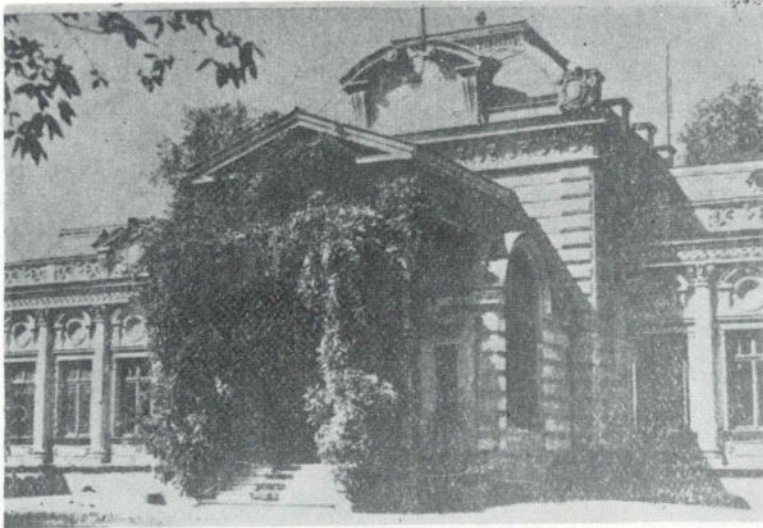
Сл. 8. Црква у Извоарелу — ктиторски портрет кнеза Милоша

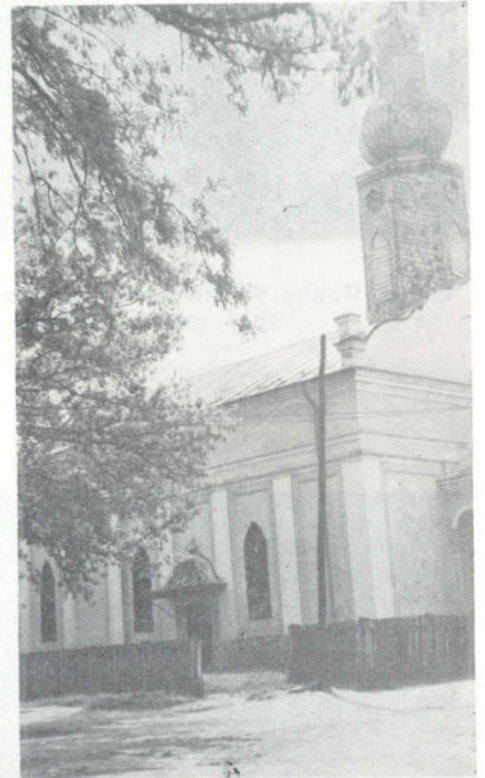
Сл. 9. Црква у Извоарелу — портрет Јеврема Обреновића

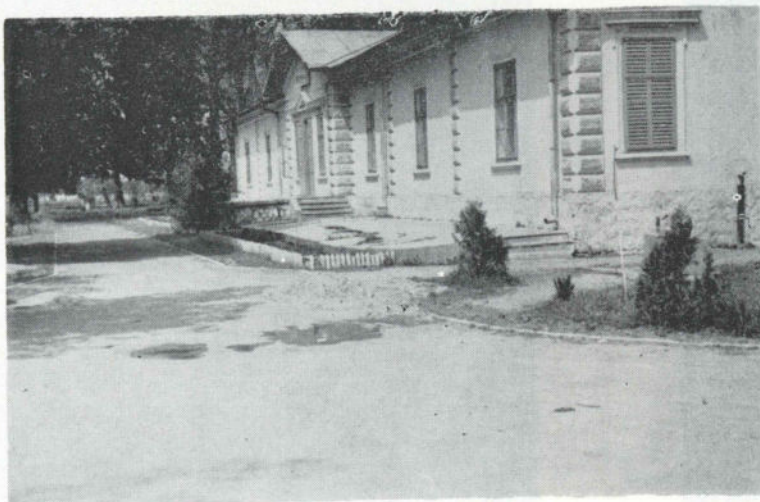
Сл. 10. Црква у Извоарелу — портрет Јована Обреновића

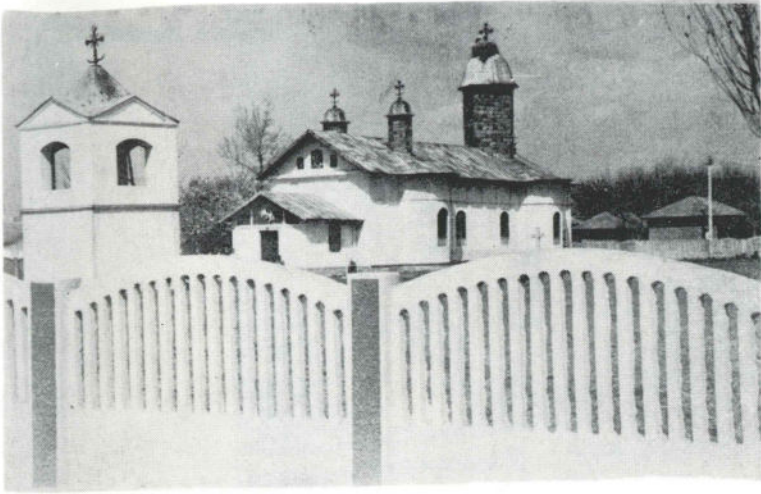
Сл. 11. Кућа кнеза Милоша у Букурешту

Сл. 12. Црква кнеза Милоша у Пољана Маре

Сл. 13. Ковач кнеза Милоша у Пољана Маре

Сл. 14. Црква кнеза Милоша у Мавродину

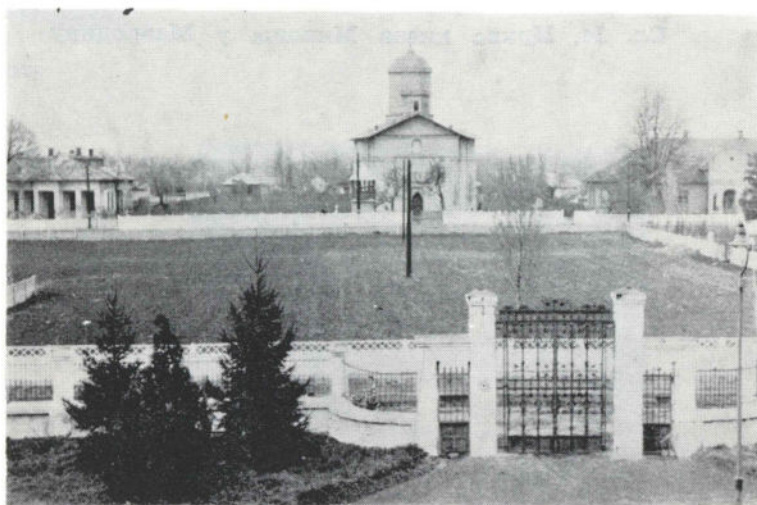

Сл. 15. Црква кнеза Михаила
Обреновића у Бузеску

Сл. 16. Црква кнеза Михаила Обреновића у Деси

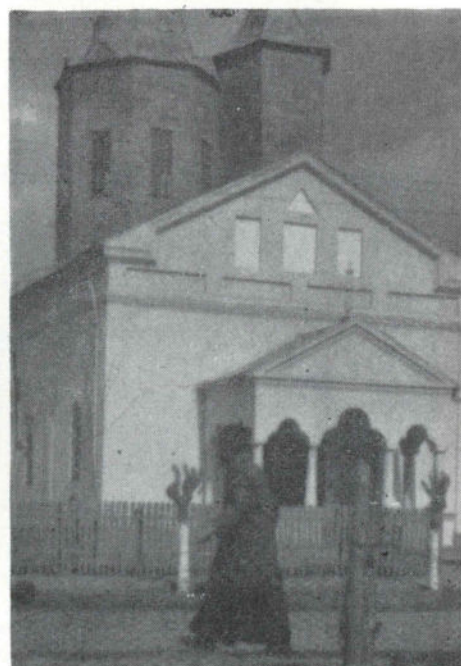
Сл. 17. Црква св. Николе у Деси — царске двери

Сл. 18. Црква Јеврема Обреновића у Манасији

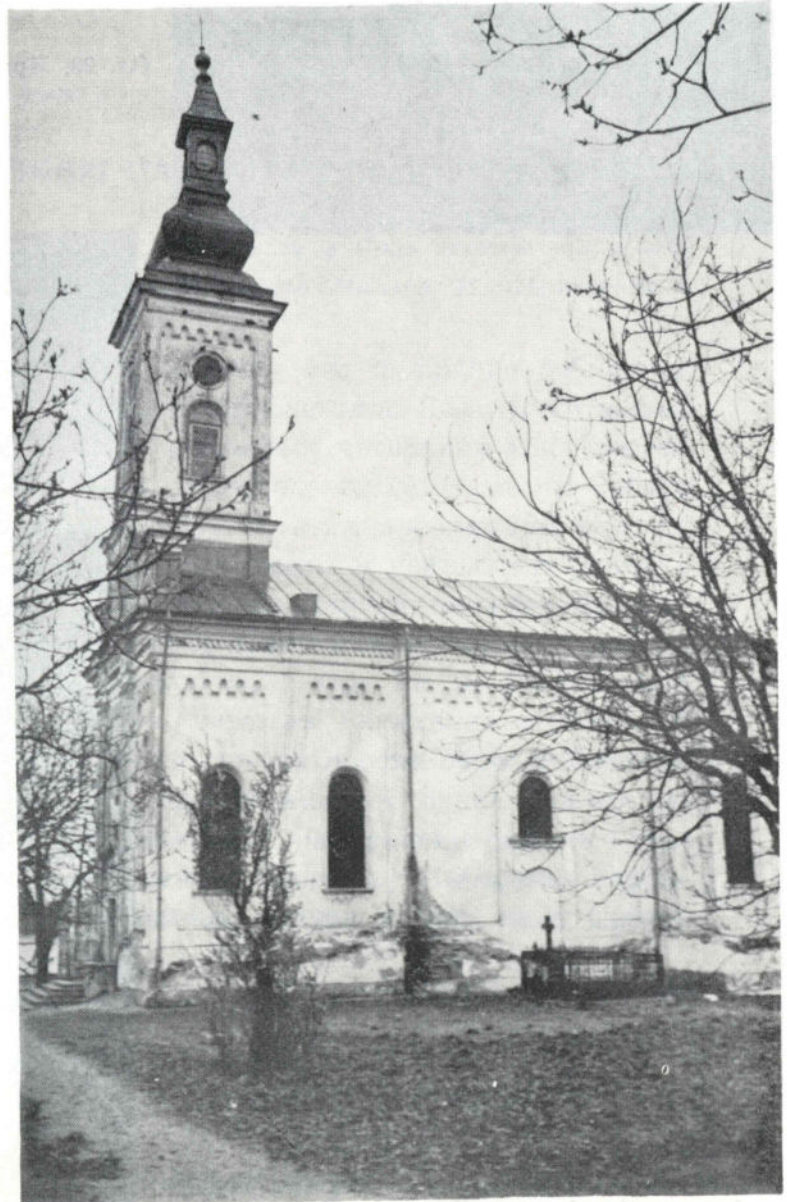
Сл. 19. Црква Анке Константиновић—Обреновић у Албешти

Сл. 20. Црква кнеза Александра Карађорђевића у Чокини

Сл. 21. Црква мајора Мише Анастасијевића у Бринјени

Сл. 22. Црква мајора Мише Анастасијевића у Клежану

Сл. 23. Црква у Клежану — ктирорски портрет Мише Анастасијевића, рад Георгија Татарескуа

Сл. 24 Црква у Клежану — портрет Софије Анастасијевић, рад Георгија Татарескуа